

INSTITUTUL REVOLUȚIEI ROMÂNE DIN DECEMBRIE 1989

Constantin HLIHOR

DECEMBRIE 1989
PRIN OCHII TINERILOR OFIȚERI
DIN ACELE MOMENTE

Perspectivă de istorie orală

INSTITUTUL REVOLUȚIEI ROMÂNE DIN DECEMBRIE 1989

Constantin HLIHOR

DECEMBRIE 1989
PRIN OCHII TINERILOR OFIȚERI
DIN ACELE MOMENTE
Perspectivă de istorie orală

Editura IRRD '89
2019

Copertă și tehnoredactare: Alina VLĂSCĒANU
Redactor: Sorin STAICU

© 2019, Editura IRRD '89, București
Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate
IRRD '89.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
HLIHOR, CONSTANTIN

**Decembrie 1989 prin ochii tinerilor ofițeri din acele momente :
perspectivă de istorie orală / Constantin Hlihor. - București : Editura Institu-
tului Revoluției Române din Decembrie 1989, 2019**

ISBN 978-606-8684-35-2

CUPRINS

Introducere..... 7

Capitolul I

ISTORIA ORALĂ ȘI IMAGINEA REVOLUȚIEI ROMÂNE DIN DECEMBRIE 1989

1.1. *Imaginea evenimentelor din Decembrie 1989 în mentalul colectiv românesc*..... 11

1.2. *Memoria Revoluției române din decembrie 1989. Între controversă istoriografică și partizanat politic și ideologic*..... 30

1.3. *Documentarea și interpretarea Revoluției române din decembrie 1989 prin istoria orală*..... 35

1.4. *Decembrie 1989 prin ochii tinerilor ofițeri de acum trei decenii*..... 52

Capitolul II

DECEMBRIE 1989 ÎN AMINTIREA ȘI PERCEPȚIA TINERILOR OFIȚERI DIN ACELE ZILE

2.1. Comandor (r) dr. Marian Moșneagu, *„De ce a devenit tot mai plauzibilă varianta unei lovituri de stat în decembrie 1989 în detrimentul Revoluției?”* 60

2.2. Col.(r) dr. Mircea Tănase, *„Nu credeam că revolta va lua dimensiuni care să impună intervenția armatei”* 87

2.3. General de brigadă (r) prof. univ. dr. Adrian Stroea, *„Căderea regimului comunist s-a datorat poporului, dorinței de libertate a acestuia și a pactizării armatei cu acesta”* 97

2.4. Col.rez. Vasile I. Cucu, *„Am considerat că este inacceptabil ca un militar să fie implicat în acțiuni politice”* 117

2.5. Gl.bg.r. Vasile Ciornei, *„Nu știm adevărul despre Revoluția Română și nici despre evenimentele post revoluție”* 141

2.6. Col.(r) Constantin Abălăesei, „Din păcate nu au existat suficiente informații pentru înțelegerea corectă a evenimentelor”	157
2.7. Lt. col. r. Mircea Diaconu, „În orașul Ineu a fost prins șeful securității din Timișoara”	173
2.8. Col. r. Alexandru Ghindea, „La ora derulării evenimentelor din decembrie 1989, atât Armata cât și populația nu erau pregătite pentru o confruntare cu aspecte ale războiului psihologic, în special în ceea ce privește dezinformarea, răspândirea de știri false etc.”	183
2.9. Lt.col.(rz). Cristian Florian Mirea, „Dacă a fost revoluție sau lovitură de stat nu știu....”	194
2.10. Col. r. Laurentiu Dinu, „A venit timpul – oricum, întârziat și tot de noi – să ne putem privi chipul în oglindă fără eticheta lipită pe frunte acum 30 de ani de Silviu Brucan...”	209
2.11. Col. r. dr. Costinel Petrache, „Noi, tinerii, până pe la gradul de căpitan sau maior, mai degrabă să zic ofițerii din unitățile operative, nu știam cu adevărat ce se întâmplă, știam că România este în pericol”	281
2.12. Col. r. Ilie Haralambie, „Când s-a dat alarma de luptă, în seara de 17 decembrie 1989, am crezut că există o amenințare externă reală”	230
2.13. Colonel r. dr. Constantin Moșincat, „Soldatul, orice grad ar fi avut, era în misiune, și nu a fost pregătit – nici de comandanți, nici de secretarii de partid – să tragă în popor, căci servea și provenea din popor”	238

Introducere

Ideea elaborării acestui volum a apărut pe parcursul activității de cercetare și documentare pentru realizarea unui studiu ce are ca principal obiectiv o problemă larg abordată în istoriografia occidentală, și nu numai, dar cu puține preocupări în cea românească, și anume, *Relația dintre militari și puterea politică din România pe timpul crizelor politice majore, a revoltelor sociale și a revoluțiilor în secolul al XX-lea*. Activitatea de documentare și informare a fost limitată de două dificultăți majore. Una a fost generată de reglementările actuale privind accesul la dosarele revoluției din 1989, atât la cele existente în Arhiva Ministerului Apărării¹, cât și la cele care se găsesc la arhiva Senatului României și ale unor instanțe judecătorești, iar cea de-a doua se referă la faptul că majoritatea informațiilor de arhivă sau editate ce privesc implicarea militarilor în acțiunile în care aceștia au fost angajați pe parcursul prăbușirii regimului comunist privesc, în special, activitatea cadrelor superioare din conducere a armatei. Foarte puține informații în spațiul public postdecembrist sunt legate de modul în care au reacționat, cum au perceput evenimentele tinerii militari cei care în fapt s-au aflat în contact nemijlocit cu revoluționarii în marile orașe sau au gestionat preluarea puterii de noile autorități după destructurarea administrației sistemului socialist la nivel local.

Am pornit, prin urmare, în acest demers de la nevoia valorizării imaginii Revoluției române rezultată din cazurile particulare ale militarilor care s-au aflat nemijlocit în centrul acțiunii sau au fost martori ai evenimentelor și sunt dispuși să ofere, prin ceea ce își amintesc, câteva repere cu privire la ceea ce s-a petrecut în acele zile. Este important acest lucru deoarece avem de-a face cu imagini care izvorăsc din amintiri diferite în funcție de locul unde s-au aflat la un moment dat actanții. În primele zile ale revoltei populare de la Timișoara, București, Brașov, Arad, Cluj și alte centre administrative ale țării, militarii s-au aflat pe „*baricada opusă*” „*baricadei demonstrațiilor*” prin însăși esența locului

¹ Menționez că am putut consulta în Arhivele Militare Naționale Române doar două dosare din Fondul *Revoluția Română din decembrie* pentru care mulțumesc conducerii și lucrătorilor de la sala de lectură.

și rolului pe care orice armată îl are în societate. Cele două alcătuiesc un tot cu o imagine integrată. Imaginea *baricadei opuse*, în mentalul colectiv, pentru acele zile este astăzi extrem de controversată și virusată cu multe elemente care sunt generate nu numai din promovarea unei imagini interesate, ci mai ales din lipsa unei mase critice de informații care să *corecteze* acolo unde este cazul sau dimpotrivă să întărească un contur deja format în acord cu principiile adevărului istoric. Calea spre realizarea acestor deziderate a venit de la utilizarea metodei specifice istoriei orale.

În istoriografia occidentală apelul la acest gen de creare a resurselor de informare acolo unde lipsesc documentele de arhivă sunt tot mai frecvente în ultimele decenii ale secolului XX, chiar dacă dezbaterile pe tema statutului și rolului istoriei orale continuă între adepții acestui curent și adversarii ei. Din această dezbateră un câștig cert l-a avut însăși cercetarea istorică deoarece în rândul ambelor tabere, în ultima perioadă, s-a încetat a se mai vorbi despre o memorie unică, impunându-se utilizarea pluralului în locul singularului și se face referire la mai multe memorii, la mai multe urme lăsate de același eveniment, care se sedimentează, în timp, în conștiința individuală, ca și în cea colectivă².

Decembrie 1989 are în mentalul colectiv o imagine multiplă pe o axă care merge de la afirmarea caracterului revoluționar al evenimentelor până la contestarea acestui caracter și plasarea sa în funcție de diferite interese dar și de percepțiile rezultate ale unui pluralism de reprezentări la cele specific loviturilor de stat sau se încadrează în teoria conspirației.

A creiona prăbușirea regimului Nicolae Ceaușescu prin „ochii” participanților pentru a construi unele „decupaje” din acea realitate este o muncă necesară cercetărilor viitoare atunci când informațiile din arhivă lipsesc. Sunt extrem de puține documentele de arhivă care să consemneze ceea ce s-a întâmplat pe baricada revoluției apărută în epicentrul evenimentelor – Timișoara și București – dar și în alte locuri deoarece s-au cercetat doar acele evenimente care s-au soldat cu morți și răniți iar multe dintre acestea se găsesc în arhivele parchetelor și în cele istorice. Metoda și tehnicile de istorie orală permit reconstituirea unor evenimente și fapte care mai există doar în memoria fiecărui participant. Este și principala ipoteză de lucru care a stat la baza elaborării prezentului volum. S-a încercat reconstituirea diferitor „momente” prin ochii tinerilor ofițeri, comandanți de subunitate din cadrul trupelor trimise de liderii politici și militari ai acelor timpuri să „apere cuceririle revoluționare” în fapt să apere regimul Nicolae Ceaușescu de propriul popor revoltat.

² A se vedea printre altele și studiul elaborat de un tânăr cercetător cu preocupări în domeniu, Iulia-Dorina Stanciu, *Al doilea război mondial între istorie și memorie: mărturii din Țara Făgărașului*, în **Buletinul Cercurilor Științifice Studentești**, nr. 19, 2013, p. 133-152.

Chestionarul a fost construit în așa fel încât să rezulte portretul social și profesional al tânărului ofițer comandant de pluton sau companie, cât și o imagine de ansamblu a modului cum acesta a acționat în acele zile. Era acest om prin poziție socială și economică diferit de masa revoltată? Avea de apărut privilegii economice? Era prin educație și instruire un fanatic apărător al ideologiei marxiste? Care au fost trăirile lor din momentele în care erau huiduiți și acuzați de o parte a populației revoltate că apără un regim odios? Cum au perceput primele aclamații și chemarea de a se alătura revoltei. Ce ecou a avut în sufletul lor „*Armata e cu noi!*”! Răspunsurile la aceste întrebări pe care cititorii le vor găsi în paginile acestui volum vor completa imaginea pe care unii dintre ei și-au construit-o în decursul celor trei decenii scurse de la evenimentele din decembrie 1989.

Specificul profesiei și natura împrejurărilor au pus pe acești ofițeri într-o situație aparent fără ieșire. Ca militar trebuia să respecte jurământul militar și ordinele primite din partea celor aflați la putere, dar ca oameni care se confruntau cu aceleași lipsuri și greutăți generate de autoritățile de partid și de stat erau de partea „cealaltă” a baricadei, a revoluționarilor! Astăzi după trei decenii este greu de re-constituit atmosfera și tensiunea acelor momente ori acestea au determinat apariția sau nu a unor evenimente care au avut urmări dramatice. Pentru a *re-constitui* imaginea diferitelor momente din zilele prăbușiri regimului Ceaușescu prin „ochii” tinerilor ofițeri de atunci au fost stabilite câteva criterii. Cel mai important era cel al gradului și a funcției avute în cadrul unității militare din care făcea parte. Au răspuns la întrebările din chestionar ofițeri cu gradul de căpitan. Aceștia comandau subunități care au fost în direct contact cu mulțimea revoltată. Erau executanți direcți și ultiți în misiunea primită. Interesul de a „fabrica” o anume imagine a evenimentelor era extrem de scăzut sau chiar lipsea.

S-a avut în vedere ca repondenții să nu fie doar dintr-o anume structură a forțelor armate. Au răspuns la întrebări ofițeri din unități de infanterie, artilerie, chimie, marină, aviație și, foarte important, chiar unii ofițeri din aparatul politic al unităților militare. Pentru a se realiza un minim de condiții în a se manifesta cât mai mult posibil un spirit de neutralitate și nepartizanat politic s-a urmărit ca nici unul dintre repondenți să nu mai facă parte din structurile actuale ale armatei și să nu fi fost în una din pozițiile de „profitor” sau „victimă” a revoluției. Armata este un corp social cu trăsături puternic particularizate iar modul ei de acțiune nu poate fi influențat de factori aleatori sau întâmplători, ci este rezultatul unei pregătiri și educații cu un caracter aparte. Din această perspectivă am optat ca la chestionar să răspundă și ofițeri care nu au fost direct

„la contact” cu oamenii revoltați. Au avut aceleași sentimente și trăiri ca cei care au acționat în stradă. Este o posibilă explicație de ce România nu a căzut pradă unui război civil așa cum s-a întâmplat în alte societăți care s-au confruntat cu acțiuni populare de răsturnare a unor regimuri de dictatură personală dacă ne referim doar la „Primăvara arabă”.

Acest volum nu își propune să ofere alternativă la una sau alta dintre imaginile evenimentelor din Decembrie 1989, să combată una dintre ele pentru a o întări pe alta ci să se alăture, întrucâtva, altor inițiative care au ca scop adunarea a cât mai multor surse de informare pentru a se putea cerceta evenimentele care au condus la prăbușirea regimului comunist în acord cu principiile și cerințele adevărului istoric. Se dorește a fi doar o „cărămidă” în plus așezată la temelia cunoașterii adevărului despre Decembrie 1989 dar și un îndemn de a se continua pe acest drum în beneficiul cunoașterii și înțelegerii istoriei trecutului imediat al românilor care naște uneori (prea) multe patimi și (re)interpretări interesate! Este totodată și un instrument de lucru pentru cei care se ocupă de cercetarea evenimentelor care au condus la prăbușirea regimului Ceaușescu.

Nu în ultimul rând, trebuie menționate mulțumirile care se cuvin celor care au dat substanță acestui volum. Tineri ofțeri ai armatei române în acele zile dramatice. Unii dintre ei au fost nevoiți, prin natura funcțiilor ce le îndeplineau, să facă față unor situații greu de imaginat într-o situație de liniște și pace socială. Cu toții însă au contribuit la completarea imaginii evenimentelor din decembrie 1989, imagine care este într-o permanentă dinamică de creere și re/creere în funcție de informațiile, amintirile și documentele care apar sub lupa istoricului.

CAPITOLUL I

ISTORIA ORALĂ ȘI IMAGINEA REVOLUȚIEI ROMÂNE DIN DECEMBRIE 1989

1.1. Imaginea evenimentelor din Decembrie 1989 în mentalul colectiv românesc

Au trecut trei decenii de la unul dintre cele mai importante dar și extrem de controversate momente ale istoriei recente a românilor – decembrie 1989. În căutarea adevărului despre ceea ce s-a întâmplat în acel moment au trudit istorici, analiști media, jurnaliști și specialiști ai domeniului justiției dar iată că după aproape trei decenii nu avem o imagine care să fie, din perspectiva adevărului, acceptată de o largă majoritate a societății românești așa cum s-a întâmplat în cazul altor mișcări revoluționare din istoria modernă a României. Sondajele de opinie efectuate în ultimii ani, de instituții de specialitate din țară, indică o imagine egal polarizată între cei care consideră că, în decembrie 1989, a fost o revoluție în care factorul intern a avut rol hotărâtor și cei care cred că a fost o lovitură de stat efectuată cu ajutor străin de personalități din eșalonul doi al nomenclaturii comuniste. Un asemenea sondaj efectuat la trecerea a două decenii de la evenimente arăta o polarizare în jurul cifrei de 45% dintre repondenți¹ iar un altul efectuat cinci ani mai târziu indică o scădere a cifrei la 33,5% fără să fie afectată paritatea². Din această perspectivă pare să se confirme aserțiunea profesorilor James H. Liu și Denis J. Hilton de la Universitatea

¹ Sondaj IRES, *60% dintre români regretă moartea lui Nicolae Ceaușescu*, 22 decembrie 2010, online <https://www.hotnews.ro/stiri-esential-8149536-sondaj-ires-60-dintre-romani-regreta-moartea-lui-nicolae-ceausescu.htm> accesat la 23 noiembrie 2018.

² INSCOP, *Aproape 80% dintre români nu știu adevărul despre ce s-a întâmplat în decembrie 1989*, 22 Dec 2014, online <https://www1.agerpres.ro/social/2014/12/22/inscop-aproape-80-dintre-romani-nu-stiu-adevarul-despre-ce-s-a-intamplat-in-decembrie-1989-09-24-01>, accesat la 23 noiembrie 2018.

Wellington (Noua Zeelandă) și Universitatea Toulouse II din Franța care au ajuns, în cercetările lor, la concluzia că „în timp ce fiecare popor are o istorie, nu toate popoarele au o reprezentare socială consensuală a istoriei lor, să nu mai vorbim de o chartă istorică”³, în sensul unui tratat de istorie în care evenimentele să fie reconstituite în baza unui consens social al semnificațiilor ce le sunt atribuite.

În istoria popoarelor „există adesea un acord substanțial asupra a ceea ce constituie evenimentele și personalitățile majore ale unei epoci istorice, dar cercetarea a arătat că există și o contestație substanțială asupra semnificației și relevanței acestora pentru societatea actuală”⁴. Acest lucru se întâmplă și pentru că „reprezentările sociale ale istoriei reflectă adesea conflictele reale dintre diferite grupuri”⁵ politice, sociale etnice sau religioase dintr-o societate. Dacă reprezentările în mentalul colectiv ale istoriei sunt narațiuni despre politică și război, atunci acestea ar trebui să funcționeze ca adevăruri pentru acele grupuri pentru a-și identifica „prietenii”, „dușmanii” și misiunea grupului⁶. Rolul protagonistului și adversarului în conflictul dintre grupuri precum în cazul unui război civil sau în cazul unei revoluții este deosebit de bine conturat în narațiunile istorice. Pentru multe națiuni se constată că imaginea revoluției poate fi pentru unii oameni politici/lideri din timpul aceluși conflict social/ revoluție o cale care să conducă la o aură istorică excepțională împărtășită de o anumită parte a societății iar pentru adversarii lor politici, aflați în competiție pentru accederea la putere, un instrument pentru a-i demoniza și a le afecta în percepția opiniei publice aura. Acest fenomen este ușor de constatat în cazul revoluțiilor care s-au desfășurat în secolul al XX-lea în centrul și sud estul continentului european.

Aceste două tipuri de reprezentări/imagini s-au manifestat cu aceeași măsură și în timpul evenimentelor din decembrie 1989 și au marcat mentalul colectiv al societății dar și opinia publică internațională cu o dinamică surprinzătoare în timp. În zilele prăbușirii regimului comunist și în lunile care au urmat, imaginea dominantă era cea a revoluției/revoltei populare⁷. Ulterior, mai ales după ce nimeni nu a putut da un răspuns credibil cu privire la întrebarea cine sunt teroriștii dar și ca urmare a utilizării evenimentelor ca

³ James H. Liu, Denis J. Hilton, *How the past weighs on the present: Social representations of history and their role in identity politics*, în **British Journal of Social Psychology**, no. 44, 2005, p. 6.

⁴ Ibidem, p. 7.

⁵ Ibidem, p. 8.

⁶ Ibidem, p. 10.

⁷ Ioana Literat, „Original Democracy”: A Rhetorical analysis of romanian post-revolutionary discourse and the Universitz Square protests of June 1990, în **Central European Journal of Communication**, no. 1, 2012, p. 28.

„armă” în bătălia electorală pentru putere a apărut imaginea unei conspirații externe sau a unei lovituri de stat efectuate cu un pregnant sprijin extern, atribuit cu precădere Moscovei și anturajului lui Mihail Gorbaciov. Referindu-se la acest aspect, Anneli Ute Gabanyi sesizează cu acribie științifică faptul că „violența evenimentelor post-Ceaușescu din România a fost de la început nu o parte spontană a procesului revoluționar, ci un element introdus conștient de diferiți actori pentru a atinge obiectivele specifice. În împrejurări care nu au fost încă elucidate, demonstrații pașnice din Timișoara în decembrie 1990 au devenit violenți. Violența a fost folosită împotriva soldaților trimiși pentru a apăra ceea ce li s-a spus că nu era regimul de guvernământ, ci patria însăși. Forțele de securitate au folosit violența pentru a determina izbucnirea revoltei populare. Scenariul revoltei de la Brașov realizată cu doi ani mai devreme a fost o repetiție pentru revolta de la Timișoara. Analiza protestelor de la Brașov din 1987 a demonstrat că, fără violență introdusă din afară, populația nu va ajunge singură la pragul metafizic al violenței, istoria României fiind marcată de violență, anarhie, erupțiile mâniei țărănești odată ce răbdarea proverbială a poporului său este tensionată dincolo de rezistență”⁸.

Alți istorici și cercetători ai evenimentelor au conturat, în urma analizelor efectuate, imaginea unei lovituri de stat. La început ca o alternativă la mainstream-ul opiniei majoritare. „Speculațiile, atât în documentele românești, cât și în cele occidentale, că înlăturarea lui Ceaușescu a fost rezultatul unei lovituri de stat, construită de forțele puternice ale Frontului Salvării Naționale (FSN), membre ale unei conspirații de lungă durată, datează din primele zile ale revoluției”⁹. Și foarte interesant că, în spațiul românesc această imagine este aruncată de către ziariștii care construiau o presă care se contura ca fiind antisistem¹⁰ iar în afara țării mai ales în spațiul francez imaginea pare a fi construită ca produs al cercetării și analizei. Dealtfel în Franța unde apar și primele lucrări pe tema loviturii de stat din decembrie 1989¹¹. După un deceniu de la evenimente apare și teoria unui război civil care s-a desfășurat pe fondul revoluției române¹² iar după trei decenii dezbateră academică este axată nu

⁸ Anneli Ute Gabanyi, *Romania's Unfinished Revolution*, online https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/OP%2033_0.pdf accesat la 30 octombrie 2018.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Ion Cristoiu, *22 decembrie 1989 – O după amiază cu prea multe întrebări*, în *Expres* din 23 februarie 1990.

¹¹ Ion Dragoș Mateescu, *The perception of the West upon the Romanian transition after the Romanian Revolution from December 1989. A historical perspective. The 1990's period*, în *RSP*, No. 59, 2018, p. 13.

¹² A se vedea pe larg, Craig Young, Duncan Light, *Multiple and contested geographies of memory:*

atât asupra consecințelor produse în societate (este vorba de schimbarea unui regim politic!) ci asupra modului cum sunt definite aceste evenimente. La aceasta se adaugă și faptul că analiza de cele mai multe ori cade în sfera justiției și a moralei care conduc automat la bătălia politică pentru putere iar prima victimă este însăși adevărul istoric. A se face dreptate celor care au avut de suferit în urma evenimentelor din decembrie 1989 nu înseamnă că s-a ajuns și la adevărul istoric deoarece nu se poate pune semnul egalității între adevăr juridic și adevărul istoric¹³.

Faptul că există o dispută asupra definirii evenimentelor care au schimbat cursul societății române, la sfârșitul secolului trecut, nu ar trebui să genereze nici îngrijorare și nici frustrare în rândul societății românești cu atât mai puțin printre istorici și cercetători ai fenomenelor de ruptură în evoluția politică și socio-economică din istoria națională și universală. Este un proces natural rezultat al dinamicii politico-sociale și nu este ceva specific doar nouă românilor. Definirea de către istorici a momentelor de schimbare radicală/ruptură din societatea modernă engleză este și astăzi un teritoriu de dispută printre istorici și nu numai. Unii le definesc ca fiind *războaie civile*¹⁴ iar alții le-au numit „*puritan Revolution*” (Revoluția puritană), „*mare răscoală*”¹⁵ deși în secolul al XVII-lea conceptul nu avea o circulație atât de mare și cu siguranță nu avea sensul și semnificația atribuită în secolul XX¹⁶. Alți istorici atribuie

remembering the 1989 Romanian 'revolution', în D. Drozdowski, S. de Nardi, E. Waterton, eds., *Memories, Place and Identity: Commemoration and Remembrance of War and Conflict*, Routledge, London, p. 56-73.

¹³ A se vedea pe larg, Constantin Hlihor, *Decembrie 1989. Percepție și interpretare istorică* în Constantin Hlihor, coord., *Revoluția română din decembrie 1989 și percepția ei în mentalul colectiv. Obiectivitate și subiectivitate. Neutralitate și părtinire*. Studii, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2014, p. 86-94; Jocelyn Néron, *La justice et l'histoire face aux procès pour crimes contre l'humanité: entre la mémoire collective et la procédure*, on line, <http://www.archipel.uqam.ca/3844/1/M11955.pdf>; Adrian Cioflâncă, *Istorie și justiție Un model german pentru "procesul comunismului"*, on line, <http://phantasma.ro/wp/?p=1546>, Carlo Ginzburg, *Checking the Evidence: The Judge and the Historian*, în "Critical Inquiry", Vol. 18, No. 1 (Autumn, 1991), p. 79-92.

¹⁴ A se vedea ca exemplu John Adamson, *Introduction: High Roads and Blind Alleys – The English Civil War and its Historiography*, in John Adamson ed., *The English Civil War: Problems in Focus*, Palgrave MacMillan, New York, 2009.

¹⁵ John Morrill, *Oliver Cromwell and the English Revolution*, Longman, London & New York, 1991; E.W. Ives, *The English Revolution 1600-1660*, Edward Arnold, London, 1968.

¹⁶ A se vedea Mikko Jakonen, *Thomas Hobbes on Revolution*, în **Rupture(s) en Révolution, Perceptions et gestions de la rupture en période révolutionnaire**, No. 5, 2011, Actes des journées d'étude des 28 et 29 octobre 2010 organisées par l'Institut d'Histoire de la Révolution française, en collaboration avec l'Université de Fribourg (Suisse) et de Jyväskylä (Finlande),

semnificația de revoluție unei întregi perioade istorice¹⁷ având în vedere principala caracteristică, cea de procesualitate a evenimentelor care au marcat intrarea societății engleze în modernitate. Nu lipsesc din analiză nici perspectiva duală a procesului de ruptură în schimbarea unui regim politic în Anglia secolului al XVII-lea în sensul că revoluția conține și o etapă/secvență de război civil¹⁸. Aceste dispute istoriografice în societatea engleză nu sunt transferate în lupta politică și, prin urmare, nici nu există o bătălie a imaginilor pentru o ruptură sau alta din dinamica societății.

Ar trebui să îngrijoreze faptul că istoria Revoluției române din decembrie 1989 este de multe ori re-scrisă din perspectiva utilizării ei ca armă în bătălia politică¹⁹. Istoria, în cel mai simplu înțeles, este ceea ce s-a întâmplat în trecut ca produs al acțiunii umane într-un timp și spațiu bine precizate. Totuși, ceea ce s-a întâmplat în trecut nu rămâne întotdeauna în acel timp istoric, ci este adus în memoria colectivă de cercetător pentru cunoașterea adevărului. În aceste condiții, potrivit cercetărilor întreprinse de Jay Winter, crearea și diseminarea narațiunilor despre trecut sunt făcute pentru a exprima o anume politică, lucru evident mai ales în cazul mișcărilor naționaliste²⁰. Din păcate, de unele evenimente istorice cu puternică încărcătură, de emoție socială, cum ar fi victimele unor războaie civile, interetnice sau a unor revoluții sociale este interesată și mass-media care dorește să inițieze imaginea trecutului pentru impunerea unei *agende* utile în diferite campanii comandate de instituții sau personalități ale vieții publice.

Cei care fac acest lucru pornesc de la premisa că istoria are un puternic rol social, că ajută „la poziționarea în coantumul propriei noastre vieți” că ne permite să „comparăm trecutul cu prezentul”²¹ și poate fi astfel un factor de infleunțare a modului cum este privit prezentul. Istoria are un rol activ în

online <http://journals.openedition.org/lrf/321> accesat la 1 noiembrie 2018.

¹⁷ Christopher Hill, *The Century of Revolution 1603-1714*, Routledge, London and New York, 2006.

¹⁸ Robert Ashton, *The English Civil War. Conservatism and Revolution 1603-1649*, Weidenfeld & Nicolson, London, 1979).

¹⁹ A se vedea și Jan Marinus Wiersma, *Politics of the Past: The Use and Abuse of History*, in Hannes Swoboda and Jan Marinus Wiersma, eds., *Politics of the Past: The Use and Abuse of History*, Renner Institut, 2009, p. 15-29; Justyna Prus, *Russia's Use of History as a Political Weapon*, în **Policy Paper**, no.12(114), May 2015, online, http://www.pism.pl/files/?id_plik=19763, accesat la 1 noiembrie 2018.

²⁰ Jay Winter, *The Generation of Memory: Reflections on the "Memory Boom" in Contemporary Historical Studies*, în **Archives & Social Studies: A Journal of Interdisciplinary Research** Vol. 1, no. 0 (March 2007), p. 369.

²¹ Eric. J. Hobsbawm, *On History*, London, 1998, p. 32-33.

formarea memoriei colective și „astfel ne este mediată conștiința”²² și în acest fel ne creem o anumită imagine/reprezentare asupra unui eveniment istoric care a marcat într-un fel sau altul colectivitatea. Este baza de pe care se construiesc identitatea de sine și cea colectivă, sistemele de credință, viziunile lumii și ideologia pe care o acceptăm ca factor de modelare a societății prezente. În aceste condiții, oamenii politici aduc în memoria colectivă a prezentului acele evenimente istorice care servesc interesului lor politic când se află la putere sau se află în competiție electorală pentru a accede la putere. Exemplul menționat în acest sens de istoricul Neagu Djuvara este edificator. Într-un text publicat de revista *Academia Cașavencu*, la 17 noiembrie 2010, acesta afirma că „În cursul campaniei alegerilor prezidențiale din noiembrie 2009, aflându-mă în timpul confruntării dintre cei trei candidați în rândul susținătorilor lui Crin Antonescu, l-am auzit la un moment dat pe domnul Traian Băsescu zicând că e un adevărat scandal că de 20 de ani nu s-a început încă procesul celor care au născocit monstruoasa minciună a teroriștilor lui Ceaușescu”²³. Este un truism a spune că respectivul candidat nu se afla în competiție pentru aflarea adevărului privind teroriștii și cine a tras în populație după înlăturarea de la putere a lui Nicolae Ceaușescu, ci în campanie electorală, în competiție cu PSD. A utilizat istoria pentru discreditare deoarece pentru o parte a societății PSD era perceput a fi urmașul PCR. Prin această operațiune de manipulare a unui fapt istoric se urmărea crearea în opinia publică a unei imagini defavorabile contra candidatului său în competiția prezidențială prin asocierea sa la *mitul* promovat de adversarii FSN că acest partid este continuatorul fostului PCR. În acest caz nu s-a urmărit atenționarea asupra nevoii de cunoaștere a adevărului, ci crearea unei emoții care să mute centrul de favorabilitate a alegătorului de la un candidat la altul. Referindu-se la aceste aspecte istoricul rus A.I. Miller subliniază că politica memoriei poate fi urmărită numai din poziția unei „victime”, deoarece necesită folosirea suferințelor din trecut nu numai ca o forță mobilizatoare, ci și pentru „exportul de vinovăție”²⁴.

Înțelegerea unei astfel de manipulări psihologice a memoriei colective ar putea ajuta la depășirea tentației de a se utiliza evenimentele din trecutul istoric

²² Jan-Werner Müller, *Introduction: the power of memory, the memory of power and the power over memory*, in Jan-Werner Müller, ed., *Memory and Power in Post-War Europe*, Cambridge 2002, p. 1.

²³ Djuvara Neagu, *Scrisoare deschisă către Traian Băsescu*, în **România Liberă.ro**, online <https://romanalibera.ro/aldine/reportaje/scrisoarea-lui-neagu-djuvara-catre-traian-basescu-255175> accesat la 2 noiembrie 2018.

²⁴ Constance de Saint-Laurent, *Personal trajectories, collective memories: Remembering and the life-course*, in *Culture & Psychology* 23, issue 2, p. 263-279, 2017.

imediat în scop politic pentru că pe termen lung aceasta va încuraja conflictul în societate²⁵ și nu va stimula reflecția și deschiderea de noi posibilități pentru viitor, de a se cunoaște adevărul istoric. În acest mod se urmărește modelarea trecutului în narațiuni și imagini care sunt construite nu plecând de la ceea ce s-a petrecut în istorie, ci de la ceea ce se dorește a fi oferit publicului consumator de istorie. Narațiunea istorică modifică interesat istoria ca *realitate*²⁶. Devine un instrument, o armă pentru a profita în mod ilegal de legitimitate și pentru a-și crea avantaje pentru scopuri și obiective politice clare. Istoria Revoluției Române din decembrie 1989 a devenit, încă din primele zile de după căderea regimului Ceaușescu, un instrument în arena politică²⁷ prin manevrarea, calchierea sau inventarea unor „*explicații*”, „*informații*”, false surse care să dezlege misterul teroriștilor, să identifice autorii războiului radioelectronic sau pe autorul punerii în scenă a primului *război mediatic*²⁸ din istoria universală.

Referindu-se la cauzele care conduc la instrumentalizarea istoriei în lupta politică, Florin Constantiniu remarca nerezolvarea problemei teroriștilor, în care „partea înfrântă nu a lăsat nici un mort, nici un rănit și nici un prizonier”, „prin urmare – preciza acesta – atâta timp cât această problemă a teroriștilor nu este elucidată, rămâne, așa spune, un spațiu pentru interpretări mai mult sau mai puțin științifice, fiindcă din păcate amestecul, intruziunea politicului este foarte puternică”²⁹. Din această perspectivă, istoriografia și literatura generată de analiza, descrierea și rememorarea faptelor petrecute în spațiul românesc, începând cu 17 decembrie 1989 și în perioada ce a urmat, poate fi asemănată cu un „câmp de bătălie”, cu tabere bine conturate ce încearcă să impună imaginea propriului și unicului său „*adevăr*”.

În această bătălie adevărul istoric se substituie adesea emoțiilor și sentimentelor care nu izvorăsc neapărat din rațiunea cunoșterii trecutului, ci mai ales din stereotipurile și psihofixațiile de ordin istoric cultivate de o anumită istorie populară referitoare la evenimentele din Decembrie 1989 în

²⁵ Ibidem.

²⁶ Prof. Dr. Gheorghe Gorun, *Istorie și politică. Instrumentalizarea și mitizarea istoriei în România comunistă*, în *Analele Universității „Constantin Brâncuși”* din Târgu Jiu, Seria Litere și Științe Sociale, Nr. 3/2010, p. 90.

²⁷ Sergiu Nicolaescu, *Lupta pentru putere*, Editura All, București, 2005.

²⁸ A se vedea și Dana Mustață, *The Revolution Has Been Televised ... Television as Historical Agent in the Romanian Revolution*, în *Journal of Modern European History/Zeitschrift für moderne europäische Geschichte/Revue d'histoire européenne contemporaine* Vol. 10, No. 1, *Media History after 1945* (2012), p. 76-97.

²⁹ Citat după dr. Alexandru Grigoriu, *Cui îi e frică de Revoluția Română?* în *Caietele Revoluției* Nr. 4 (59)/2015, p. 5.

care adevărurile se mixează cu fapte și acțiuni specific teoriei conspirației. Și aceasta se întâmplă deoarece „atenția față de istoria care se adresează emoțiilor a câștigat recent o mare trecere printre istorici, dar emoția în scrierea istoriei rămâne departe de a fi un lucru respectabil”³⁰. Istoricii se află adesea într-o situație inconfortabilă când emoțiile create de fapte petrecute pe timp de război sau revoluție socială sunt exploatate de liderii politici lipsiți de scrupule³¹. Printre istorici s-au strecurat adesea oameni interesați, în special cei angajați în bătălia pentru putere în România postdecembristă, de a crea o anumită imagine a evenimentelor în mentalul colectiv românesc. Referindu-se la acest aspect, istoricul american Richard Andrew Hall aprecia că „aceștia sunt oamenii care au stabilit agenda și au alcătuit cadrul discursului despre Decembrie 1989 – care au arătat cum ar trebui să privească societatea aceste evenimente – și, astfel, printre personalitățile din opoziție relatările lor sunt cele mai importante”³². Astfel că în numele adevărului istoric efortul de a afla ce s-a întâmplat, de ce evenimentele au avut un anumit curs și nu altul, a fost mutat centrul de greutate de pe tărâmul cercetării științifice obiective, nepartizane pe cel al competiției politice unde imagologia și managementul percepțiilor sociale au substituit instrumentele istoricului.

Acest pericol pândește și astăzi pe unii cercetători care abordează istoria trecutului prezent iar răsturnarea regimurilor comuniste, deși, s-a făcut acum trei decenii face parte din istoria recentă a Europei. Situarea observatorului/cercetătorului evenimentelor din Decembrie 1989 pe o platformă ideologică opusă celor care au acționat pentru răsturnarea de la putere a regimului comunist alterează capacitatea acestuia de a percepe neutru evenimentele și de a fi obiectiv în interpretarea lor. Istoricul, în asemenea împrejurare, devine partinic, indiferent dacă este sau nu conștient de acest lucru. Acest fapt a fost sesizat printre alții și de jurnalistul slovac Martin M. Simecka care a constatat că preocuparea pentru a cunoaște trecutul ultimilor douăzeci de ani a fost, de fapt, mai mult „o luptă pentru legitimitate din partea celor care ar trebui să interpreteze

³⁰ Beverley C. Southgate, *History meets fiction*, Routledge, New York, p. 2009, p. 44.

³¹ A se vedea mai multe, Chad Berry, Lori A. Schmied, Josef Chad Schrock, *The Role of Emotion in Teaching and Learning History: A Scholarship of Teaching Exploration*, în **The History Teacher**, Volume 41, Number 4, August 2008, p. 437-452; Friderike Heuer, Daniel Reisberg, *Vivid Memories of Emotional Events: The Accuracy of Remembered Minutiae*, in *Memory & Cognition*, no. 18, 1990, p. 496-506.

³² Richard Andrew Hall, *Rescrierea istoriei Revoluției. Triumful revizionismului securist în România de după Ceaușescu*, traducere Marius Mioc, în **Memorial 1989**, Buletin științific și de informare, 1 (10) / 2012, Timișoara, p. 12.

istoria”³³. În opinia sa dreptul de a lupta pentru legitimitate aparține celor care au suferit sau au fost marginalizați de fostul regim: foștii deținuți politici, disidenții din perioada de după invazia sovietică în Cehoslovacia, pragmaticii așa-numitei „zone gri” etc. Acest drept izvorăște dintr-un fel de consens social, conform căruia dreptul de a interpreta istoria aparține mai degrabă victimelor decât celor care sunt vinovați. Acest drept este perceput ca o recompensă, și, de asemenea, ca un semn de respect pentru generația pe care o numește „generația tatălui meu”³⁴. Aceștia au fost comuniști convingși în tinerețea lor, reformiști în anii ’60 și disidenți curajoși în anii ’70 și ’80. Înțelegerea pe care o are analistul slovac asupra perspectivei de cercetare și scriere a istoriei recente este surprinzătoare, mai ales că nu aparține unui istoric de profesie.

Istoria recentă nu poate fi goliță de evenimente și adusă doar la o perspectivă la fel de săracă și partinică, așa cum a fost istoriografia comunistă, atunci când istoricii din perioada comunistă analizau perioadele anterioare regimului comunist. Oamenii care au trăit în perioada regimului comunist alcătuiesc „coloana vertebrală a istoriei cehe în calitate de participanți, creatori și de critici duri în același timp. Cine mai poate avea o astfel de cunoaștere intimă a comunismului în toate manifestările sale? Cine altcineva ar trebui, atunci, să aibă dreptul de a interpreta istoria? Această generație a produs o operă colectivă incredibilă – analize subtile și romane de clasă mondială – ca parte a unui exercițiu de auto-reflecție, care este, probabil, fără precedent în istoria ceah. Dar aici e paradoxul: opera acestei generații e atât de monumentală ca aceasta să devină propriul monument. Și, după cum știm, funcția monumentelor este de a oferi o versiune stilizată, sau în cel mai rău caz o versiune mitologică, asupra trecutului, mai degrabă și nu o interpretare neutră”³⁵.

Este cunoscut faptul că istoricul în scrierile sale nu poate să se mențină într-o neutralitate axiologică perfectă, însă, efortul de a se menține pe această linie și de a păstra obiectivitatea în cercetarea istorică trebuie să fie mereu în conștiința sa. Și totuși partizanatul și subiectivitatea unor istorici în legătură cu evenimentele din Decembrie 1989 este evidentă în istoriografia română și nu numai³⁶. Cunoașterea căilor și vectorilor care conduc la interpretări părtinitoare și la abandonarea neutralității axiologice este o bună cale pentru

³³ Martin M. Simecka, *Still not free. Why post '89 history must go beyond selfdiagnosis*, în Eurozine, on line, <http://www.eurozine.com/articles/2009-05-29-simecka-en.html> accesat la 31 octombrie 2018.

³⁴ Ibidem.

³⁵ Ibidem.

³⁶ Constantin Hlihor, *op. cit.*, p. 76-79.

evitarea propagandei politice pe suport istoric. Istoricul nu trebuie să se erijeze în apărătorul unora împotriva altora; el nu poate să anuleze unele fapte din memoria oamenilor pentru a da altora un loc nemeritat, ci doar să atragă atenția asupra unor judecăți de valoare rezultate din cercetarea istorică. Istoricul încearcă să deosebească faptele istorice unele de altele prin rațiunea analizei științifice, să le definească caracterul, să le determine rezultatele în dezvoltarea generală a istoriei. Reputatul istoric Gabriel Monod referindu-se la aceste aspecte aprecia că cercetătorul trecutului „nu face procesul Monarhiei în numele Feudalității, nici al lui '89 în numele Monarhiei. El arată legăturile necesare ce unesc Revoluția de Vechiul Regim, Vechiul Regim de Evul Mediu, Evul Mediu de Antichitate, notând fără îndoială greșelile comise și care e bine să fie cunoscute pentru a evita repetarea lor, dar amintindu-și mereu că rolul său constă înainte de toate în a înțelege și a explica, nu a lăuda și a condamna”³⁷.

Neutralitatea axiologică nu înseamnă încercarea de a pune în paranteză propriile valori sau crearea unui câmp aseptice al cunoașterii științifice obiective, ci analiza istorică nepartinică și cu bună-credință. Dacă istoricii ar sta deoparte de disputa de idei purtată în societate pe marginea căderii regimului comunist din România pe motiv că aceasta se poartă în termenii disputelor politice ar crea un „gol” care ar fi imediat umplut de specialiști în manipulare și propagandă politică. Referindu-se la acest aspect, Alan Bullock aprecia că „nu există forță mai mare de propagandă pentru mobilizarea sentimentelor de mânie și indignare și a pasiunilor politice, rasiale și religioase din oameni decât istoria falsificată”³⁸. Margaret MacMillan a avertizat, în cadrul unei dezbaterii publice pe marginea rolului jucat de istorie, în societate, că istoria poate fi folosită atât pentru a inspira oamenii, dar și pentru a face rău. „Mulți politicieni și alți actori politici – cum ar fi Donald Trump și Daesh – militează acum pentru un trecut mitic de aur și au reușit astfel să folosească istoria ca instrument pentru a-și atinge scopurile și interesele proprii”³⁹. Aceste aserțiuni nu au pornit doar de la observarea rolului și locului pe care îl ocupă în societatea actuală istoricul

³⁷ Gabriel Monod, *Les principes de “La Revue historiques”* [“La Revue historique”, N0 258, Avril-Juin 1976, p. 322-324, Extraits (Reprise du Texte original du Manifeste de 1876: G. Monod, Du progrès des études historiques en France), apud, Conf.univ.dr. Ovidiu-Ștefan Buruiană, CURENTE ȘI ORIENTĂRI ACTUALE ÎN ISTORIOGRAFIE, p. 12, online <http://history.uaic.ro/wp-content/uploads/2012/12/2016sem1-Curente-si-orientari-actuale-in-istoriografie.pdf> accesat la 31 octombrie 2018.

³⁸ Alan Bullock, *Is it Possible to Write Contemporary History?* in M. Beloff, Ed., *On the Track of Tyranny*, Vallentine & Mitchell, London, 1960, p. 73-74.

³⁹ *How History Affects Politics Today?* Online <https://www.historianswithoutborders.fi/en/how-history-affects-politics-today/> accesat la 31 octombrie 2018.